

Universiteit Utrecht

Motorisch Modeller Gedrag van Ouders en Motorische Strategieën bij Kinderen.

Bachelor Thesis

Faculteit Sociale Wetenschappen

Deelopdracht 1 inleiding

(200600042)

Studentnaam: A. E. Koenderman, 5928753

Begeleider: Prof. Dr. Paul Leseman

Datum: 22 Juni 2020

Abstract:

This paper focuses on self-control in children. Originally the aim was to perform an experiment, but unfortunately the covid-19 pandemic made that impossible. Therefore, a research was done with already existing data testing the hypothesis that strategies of children with respect to the 'delay of gratification' can be divided in motor, visual and verbal strategies. The second hypothesis is that externalized behaviour over time is associated with 'delay of gratification', gender and the educational attainment of the parents **Qualitative results:** Most of the observed behaviour were coping strategies And of these observed strategies most of them were motor strategies. But the camera placement and the explanation of the task were different in both movies, so the comparison was not adequate. **Quantitative:** There were multiple analyses done by using a repeated measures ANOVA in which externalized behavior over time was the dependent variable, and gender, failing or completing the waiting task and the education level of the parents were the dependent variables. **Discussion:** From the information in this research there can be concluded there is a relation between self-control, externalizing behavior, the social economic status and gender. But the nature of this relationship has to be further examined. For future research there has to be more sight for the way of conducting the research. Such as camera placement, way of explaining and the environment of the experiment.

Inhoudsopgave

1. Abstract	2
2. Inhoudsopgave	3
3. Voorwoord.....	3
4. Inleiding.....	5
5. Methode.....	7
a. Participanten.....	7
b. Procedure.....	7
c. Experimentele opzet.....	8
d. Metingen	9
i. Temperament.....	9
ii. Motorische coping strategieën.....	9
e. Analyseplan.....	10
6. Resultaten	10
a. Video codering.....	10
i. Kwalitatief.....	10
ii. Kwantitatief	11
iii. Conclusie.....	12
b. Databestand	13
7. Discussie	18
a. Kwalitatieve analyse.....	19
b. Kwantitatieve analyse.....	21
8. Literatuur.....	24
9. Bijlages.....	26
a. Bijlage 1.....	26
b. Bijlage 2.....	28
c. Bijlage 3	29
d. Bijlage 4	37
e. Bijlage 5	42

Voorwoord:

Voor u ligt de scriptie 'Motorisch Modeller Gedrag van Ouders en Motorische Strategieën bij Kinderen'. Het onderzoek focust zich op het gedrag van kinderen ten opzichte van het gedrag van hun ouders in een specifieke situatie. De scriptie is voor het afronden van de Bachelor Pedagogische Wetenschappen aan de Universiteit Utrecht. Het onderzoek beschreven in deze scriptie had in de eerste 4 maanden van 2020 plaats moeten vinden. Echter doordat er sprake was van een wereldwijde pandemie was het

niet mogelijk om het onderzoek uit te voeren zoals gepland. Door historisch verkregen materiaal te gebruiken is het wel mogelijk geworden om de opzet van het onderzoek te verhelderen en een voorbereiding te maken voor het wel uitvoeren van het onderzoek in een betere tijd.

De scriptie is tot stand gekomen onder begeleiding van Prof. Dr. Paul Leseman. Hij heeft ons, een groep van 10 bachelor studenten, begeleid tot het goed afronden van de scriptie. Het doel was om met zijn 10en een onderzoek op te zetten, waarin 5 tweetallen een deelonderwerp op zich namen, en dit vervolgens verdeelden tot individuele scripties. Zo heb ik samen met Lina Schermer het deel onderwerp motorische coping uitgewerkt. En wij hebben samen de methode geschreven en hebben de kwantitatieve data gezamenlijk geanalyseerd.

Bij deze wil ik graag mijn begeleider Paul Leseman bedanken voor de ondersteuning en sturing in de scriptie. Daarnaast ook Lina Schermer voor de fijne samenwerking bij het schrijven van de gezamenlijke delen. Tot slot ook mijn ouders in het steunen bij het schrijven en het motiveren wanneer dat nodig was.

Lotte Koenderman

22-06-2020

Motorisch Modelleer Gedrag van Ouders en Motorische Strategieën bij Kinderen

In de jonge levensjaren zijn kinderen nog volop in ontwikkeling. Eén van deze eigenschappen is inhibitie. Bij het ontwikkelen van inhibitie leren kinderen hoe ze impulsen kunnen onderdrukken. Deze eigenschap hebben volwassenen meer onder controle (Livesey & Morgan, 1991; Levy, 1980; Kagan, Reznick, & Snidman, 1987).

Inhibitie ligt ten grondslag aan zelfcontrole. Dit houdt in dat bij een beter ontwikkelde inhibitie er sprake is van een beter ontwikkelde zelfcontrole (Barkley, 1999). Er zijn drie verschillende vormen van zelfcontrole. Eén van deze vormen is handelingszelfcontrole oftewel gefocuste aandacht. Hierbij moet iemand het uitvoeren van een handeling onderdrukken. Zoals een taak waarbij mensen alleen moeten drukken op een knop bij een bepaalde stimulus. Mensen zijn dan geneigd ook te drukken op het moment dat er geen stimulus gepresenteerd wordt. Daarnaast is er de cognitieve zelfcontrole. Hierbij moeten mensen bepaalde cognitieve gedragingen onderdrukken. Bijvoorbeeld bij de strooptaak, waarbij mensen de kleuren van een woord moeten noemen. De woorden zelf verwijzen naar andere kleuren. Hierdoor moeten mensen het lezen van het woord onderdrukken en alleen de kleur zeggen. Tot slot is er de affectieve zelfcontrole ofwel gedragsinhibitie. Hierbij worden mensen voor een keus gesteld, waarbij ze met redeneren deze keuze moeten omkleden (Baeyens & Huizinga, 2016; Braver, 2012).

Naast de verschillende vormen van zelfcontrole, zijn er ook verschillende strategieën om je behoeften te onderdrukken. Zo is er een visueel aspect, een verbaal aspect en tot slot een motorisch aspect (Mulder, Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek & Leseman, 2019). Voorbeelden van visuele strategieën zijn het actief wegstijgen of een vierkant om een object bedenken, waardoor iets als een plaatje wordt ervaren en minder aantrekkelijk is. Een voorbeeld van een verbaal aspect is het hardop vertellen van een verhaal. Hierdoor wordt de focus van iemand verlegd naar het verhaal, waardoor er minder aandacht is voor het object. Tenslotte heb je het motorische aspect. Hierbij kan iemand op zijn handen gaan zitten, zodat het object niet meer fysiek te pakken is. Een ander voorbeeld is naar achteren te leunen waardoor de afstand tussen jou en het object groter wordt (Mulder, Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek & Leseman, 2019; Miller, & Karniol, 1976). Deze laatste strategie is waar dit onderzoek op gericht is.

Om te kijken hoe goed kinderen in staat zijn hun impulsen te onderdrukken wordt er gebruik gemaakt van de 'delay of gratification' taak; oftewel het vermogen om een directe behoefte uit te stellen (Mischel & Ayduk, 2011). Doorgaans wordt de 'marshmallow task' gebruikt voor dit fenomeen. Bij deze taak wordt een kind alleen achtergelaten in een kamer met een marshmallow op de tafel. Wanneer een kind een kwartier volhoudt zonder aanraken krijgt hij een tweede marshmallow. Als een kind in

staat is om de marshmallow te laten liggen houdt dit in dat hij een ontwikkeld vermogen heeft tot 'delay of gratification' (Suzuki, Shoda, Sakata & Inada, 2016).

Het is van belang om alternatieve verklaringen voor het vertoonde gedrag uit te sluiten. Zo kunnen sommige kinderen achterlopen in hun taalontwikkeling. Dit kan ervoor zorgen dat zij een talige uitleg niet goed begrijpen, waardoor zij niet goed weten wat er van ze gevraagd wordt. Dit kan interfereren met de onderzoeksresultaten (Luinge, Post & Goorhuis-Brouwer, 2007; Jeffrey & Cohen, 1965). Daarnaast is de beloning, oftewel de attractor ook van belang. Kinderen kunnen op verschillende manieren reageren wanneer er eten of om een fysiek cadeautje als attractor gebruikt wordt. Ook de zekerheid dat ze de beloning krijgen is van belang. Op het moment dat het zeker is dat ze de beloning krijgen zal de motivatie om de test te halen groter zijn. Hierdoor stijgt het frustratie niveau. Het frustratie niveau is ook hoger als een kind zichzelf de opdracht oplegt om het doel te behalen, dan wanneer het ze verplicht wordt (Miller & Karinol, 1976; Jeffrey & Cohen, 1965; Mulder, Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek & Leseman, 2019). Dit zijn belangrijke punten om mee te nemen bij de instructie en vormgeving van het onderzoek.

De mate van 'delay of gratification' bij jonge kinderen is een voorspeller voor later. Zo blijkt dat kinderen die het niet goed doen bij deze test, op 20 tot 30 jarige leeftijd aanzienlijk minder goed zijn in algemene zelfcontrole en cognitieve controle. Zij hebben meer moeite met het onderdrukken van stimuli. Echter zijn er ook positieve voorspellers. Kinderen, die wel goed presteren bij de test, presteren later beter op school. Tot slot is de kans op drugs misbruik ook lager (Gianessi, 2012; Kidd, Palmeri, Aslin, 2012). Het is van belang om te bestuderen hoe kinderen dit gedrag leren, zodat het gestuurd kan worden voor de goede competenties later. De sociale leertheorie van Bandura (Bandura & Walters, 1977) onderbouwt dat kinderen leren van hun sociale omgeving. Wanneer de ouders gedragingen laten zien hoe zij omgaan met 'delay of gratification' taken, kan een kind leren hoe daar zelf mee om te gaan. Het is al bekend dat kinderen, als zij zien dat volwassenen bepaalde strategieën toepassen in een ruimte, op dat moment dezelfde strategieën gebruiken. Er is echter nog niet bestudeerd of dit gedrag ook blijft op het moment dat de volwassene de ruimte verlaat en het kind het alleen moet toepassen (Michaelson & Manakata, 2016)

Al met al zal dit onderzoek proberen de antwoord te vinden op de vraag: Hoe komen de strategieën van kinderen met betrekking op 'delay of gratification' op motorisch gebied overeen met die van de ouders? En welke invloed heeft de attractor of de visuele stimuli in de ruimte hierop. De hypothese is dat kinderen motorische strategieën voor 'delay of gratification' leren van hun ouders. Er wordt verwacht gelijkenissen te vinden tussen de strategieën van kinderen en hun ouders en dat de motorische strategieën vaker worden toegepast in een stimulus arme omgeving.

Methode

In het huidige onderzoek is antwoord gegeven op de vraag of er een verband is tussen modellering van motorische coping strategieën door de ouder en de manier waarop een kind omgaat met de 'delay of gratification' taak. Dit verband werd onderzocht door middel van een tweevoudig experiment met modellering van motorisch coping gedrag, stimulus omgeving en type attractor als condities. Dit werd bepaald door het effect van het modelleringsgedrag van de ouder op de gebruikte motorische coping strategieën van het kind vast te stellen, om te zien of dit tot een betere zelfcontrole leidde. Er werd daarnaast gekeken naar het verband tussen de stimulus omgeving en het presteren van het kind op de wachttaak. Tenslotte werd er gekeken naar de attractor en het presteren van het kind tijdens de wachttaak. Dit is verder uitgewerkt in de sectie metingen.

De hypothese werd getest of meer modellering van motorisch coping gedrag leidt tot meer gebruik van motorische coping strategieën en meer succesvol kunnen wachten. Daarnaast werd getoetst of een stimulus rijke omgeving leidt tot meer succesvol kunnen wachten. Tenslotte werd getoetst of meer modellering van motorisch coping gedrag leidt tot meer motorisch coping gedrag en meer succesvol kunnen wachten in de stimulus arme omgeving vergeleken met een stimulus rijke omgeving. Wat betreft het type attractor is op grond van de onderzoeksliteratuur geen eenduidige hypothese op te stellen. Daarom werden de hoofd- en interactie-effecten van de attractor exploratief onderzocht.

Participanten

De data voor het huidige onderzoek werden door middel van een gemakssteekproef verzameld. Ouders werden op verschillende manieren benaderd, persoonlijk en via een oproep geplaatst op kinderdagverblijven (zie Bijlage 1). De steekproef bestond uit 40 moeder-kind paren. De gemiddelde leeftijd van de kinderen was 38 maanden en 19 (47%) waren meisjes. Van de ouders van de kinderen was de meerderheid (70%) hoger opgeleid (HBO of Universiteit). Alle ouders en kinderen zijn in Nederland geboren en opgegroeid. Voorafgaand aan het onderzoek hebben de ouders een 'informed consent' ondertekend (zie Bijlage 2). Hierin gaven de ouders toestemming voor het gebruik van de gegevens en het maken van beeldmateriaal in het onderzoek. Ook lieten zij weten hier vrijwillig aan mee toe doen en te mogen stoppen wanneer zij wilden.

Procedure

De ouders en kinderen kwamen binnen in de eerste ruimte waar de wachttaak plaatsvond. Na vijf minuten werd het kind opgehaald voor de tweede situatie. In beide situaties werden de participanten gefilmd. Achteraf hebben de ouders een uitvoerige debriefing gekregen om uit te leggen waarom dit onderzoek werd afgenomen. Dit was van belang omdat er een manipulatie plaatsvond waarbij ouders van te voren niet genoeg informatie konden ontvangen in verband met de beïnvloeding van de onderzoeksgegevens. De participanten waren verdeeld tussen een groep met of zonder visuele stimulatie en in een groep die gepresenteerd werd met een cadeau of een snoepje. De testafname duurde maximaal 45 minuten. Alle gegevens en beeldmateriaal werden vervolgens vertrouwelijk behandeld en anoniem verwerkt (zie Bijlage 3).

Experimentele opzet

Het experiment is een tweevoudig 2X2 factorieel onderzoeksdesign. In de wachtkamer situatie werd het begeleidings- en instructiegedrag van de ouder beoordeeld, gericht op motorische coping strategieën, zoals bij de sectie metingen verder is uitgewerkt. Op basis van de beoordelingen werden de ouder-kind paren in twee gelijke groepen verdeeld: met relatief hoge vs. relatief lage instructie en modellering van motorische coping strategieën van de ouder. Kinderen werden aselekt toebedeeld aan de condities stimulus rijke vs. stimulus arme en attractor 1 (een snoepje) vs. attractor 2 (een fysiek cadeautje). Vervolgens werd er gekeken naar hoe het wel of niet motorisch modelleren, samen met visuele stimuli invloed had op het gedrag van kinderen. Zodoende zijn er 8 mogelijkheden (tabel 1 en 2). Een kind deed het goed wanneer het de attractor niet aanraakte, als het kind de attractor wel aanraakte dan werd er getimed na hoeveel seconden dit gebeurde.

Tabel 1 Situaties stimulus omgeving.

	Stimulus rijke omgeving		Stimulus arme omgeving	
modelleer gedrag hoog	Niet aanraken	Wel aanraken, aantal seconden	Niet aanraken	Wel aanraken aantal seconden
modelleer gedrag laag	Niet aanraken	Wel aanraken, aantal seconden	Niet aanraken	Wel aanraken aantal seconden

Tabel 2 Situaties attractor.

	Attractor, lekkernij		Attractor cadeautje	
Modelleer gedrag hoog	Niet aanraken	Wel aanraken, aantal seconden	Niet aanraken	Wel aanraken aantal seconden
Modelleer gedrag laag	Niet aanraken	Wel aanraken, aantal seconden	Niet aanraken	Wel aanraken aantal seconden

Voor de attractor lekkernij werd er in de wacht situatie gebruik gemaakt van rozijntjes. Dit is een verantwoorde snack die het kind niet zou verzadigen, noch de interesse in het daadwerkelijke individuele deel zou doen verminderen voor de tweede situatie die plaatsvond. In de tweede situatie werd gekozen voor een andere lekkernij om de interesse te behouden, namelijk een Katja snoepje, welke grotendeels aansloot bij de aanwezigheid van allergieën en dieetwensen. Voor de attractor cadeautje werd de keuze gemaakt om een bellenblaas ingepakt op tafel te zetten. Een bellenblaas is geschikt voor kinderen vanaf één jaar en heeft een interessante vorm om de nieuwsgierigheid op te wekken.

Er waren twee lab ruimtes en een wachtkamer tot de beschikking van dit onderzoek. In de wachtkamer vonden geen manipulaties plaats. In elke situatie werd de attractor op 25 centimeter afstand gelegd. De stimulus rijke omgeving werd ten opzichte van de stimulus arme omgeving extra aangekleed in huiselijke sferen, met een kleed, plant en een educatieve poster.

Metingen

Temperament. Dit werd als een covariaat opgenomen in dit onderzoek. Temperament werd gedefinieerd als de reactiviteit en zelfregulatie van een kind, deze kunnen veranderen door ervaring en ontwikkeling over tijd (Putnam & Rothbart, 2006).

Motorische copingstrategieën. Deze afhankelijke variabele werd in dit onderzoek gedefinieerd als strategieën middels beweging en fysieke lichaamstaal waarmee iemand zichzelf probeert te beheersen en iets niet te doen. Tijdens het onderzoek werden er video-opnames gemaakt. Deze beelden werden na afloop op motorisch 'coping' gedrag gecodeerd middels een codeerschema (Mulder, van Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek, & Leseman, 2019). Op basis van de resultaten werden de ouder-kind paren verdeeld in twee gelijke groepen, namelijk in veel of weinig modelleringsgedrag van de ouder. Daarna werden de motorische strategieën van de kinderen vergeleken tussen de twee groepen.

Er werd gecodeerd door middel van vooraf vastgestelde codeerschema's (zie Bijlage 4). Deze codeerschema's werden van tevoren ingedeeld in 3 categorieën: verbale, motorische en visuele copingstrategieën. De schema's werden twee keer door onafhankelijke codeurs toegepast om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid vast te stellen. De wacht situatie die vijf minuten duurde, werd om de tien seconden gecodeerd. De testsituatie die één minuut duurde, werd per seconde gecodeerd. Hier kwamen 2 afhankelijke variabelen uit. De eerste was het wel of niet aanraken van de attractor en wanneer aangeraakt na hoeveel seconden. De tweede was het percentage van motorische coping ten opzichte van het totaal van de geobserveerde copingstrategieën. Gedurende de testsituatie vulde de moeder een vragenlijst in (zie Bijlage 5). De vragenlijst was gebaseerd op een verkorte versie van de Child Behavior Questionnaire (CBQ) van Rothbart et al. De CBQ heeft een acceptabele interne consistentie waarvan de meeste constructen een Cronbach's alfa van hoger dan .60 hadden (Putnam & Rothbart, 2006). De variabele temperament en motoriek werden door middel van een vijf of drie punt likert schaal gemeten. Er werd gebruik gemaakt van constructen, zoals *'Kan uw kind een grote bal met twee handen vangen?'* en *'Mijn kind is onrustig en kan niet stil zitten'*.

Analyseplan

De onafhankelijke variabele in dit onderzoek waren de attractors en de visuele stimuli in de omgeving. De twee afhankelijke waren, zoals hierboven genoemd, de motorische modellering en het wel of niet aanraken van de attractor en wanneer deze werd aangeraakt na hoeveel seconden. Er werden twee twee-factor ANOVA's uitgevoerd met, respectievelijk, motorisch modelleer gedrag en omgeving en motorisch modelleer gedrag en attractor. Het temperament kenmerk impulsiviteit werd in beide analyses meegenomen als co-variabele om voor eventuele verschillen tussen de condities in temperament van de kinderen te controleren.

Resultaten

video codering

Kwalitatief

Tabel 3 Aantal seconden en percentages per handeling kind 1.

Handeling	Aantal sec			Totaal aantal seconden	Totaal aantal keer
Hoofd naar voren	4	7	13	24 19,2%	3 37,5%
<i>Motorische strategie</i>					

Hoofd naar zijkant	4	10	27	41	32,8%	3	37,5%
Handen onder de tafel/in kleding	20	40		60	48,0%	2	25,0%

Kind 1 is tussen de 40 en 60 maanden oud en heeft in het filmpje twee testen gedaan. De eerste met een snoepje en de tweede met een cadeautje. Beide resultaten zijn hierboven samengevoegd te vinden in Tabel 3. De totale duur van de observatie was 65 seconden. Waarbij het kind 63% van de tijd weg keek als motorische strategie, en 92% van de tijd hield zij haar handen onder de tafel. Van de in totaal 8 geobserveerde motorische handelingen was 62% coping strategie. Het kind heeft in beide testen de attractor niet aangeraakt

Tabel 4 aantal seconden en percentages per handeling kind 2.

handeling	Aantal sec						Totaal aantal sec	Totaal aantal keer
Hoofd naar voren	4	2	3	1	1	15	26 18,1%	6 28,6%
<i>Motorische strategie</i>								
Hoofd naar zijkant	6	4	2	10	8		30 20,8%	4 19,1%
Hoofd beneden	2						2 1,4%	1 4,8%
Handen onder tafel	10	14	13				37 25,7%	3 14,3%
Gedraaid stoel	14						14 9,7%	1 4,8%
Staat op	8						8 5,6%	1 4,8%
Handen tussen benen	11						11 7,6%	1 4,8%
Benen bewegen	6	4					10 6,9%	2 9,5%
Handen op tafel	4						4 2,8%	1 4,8%
Zit aan kleding	2						2 1,4%	1 4,8%

Kind 2 is tussen de 40 en 60 maanden oud. En heeft de test gedaan met een cadeautje. De resultaten zijn hierboven te vinden in Tabel 4. De totale duur van de afname was 1 minuut en 12 seconden. Waarbij het kind 56% van de tijd weg keek als motorische strategie. Van de in totaal 21 geobserveerde motorische handelingen was 71% een motorische coping strategie. Het kind heeft de attractor niet aangeraakt.

Kwantitatief

Bij kind 1 is de uitleg heel duidelijk voorgelezen door de test leider. Er wordt veel nadruk gelegd op het niet aanraken, waarnaar het kind vraagt of ze het wel mocht

aanwijzen. Kind 1 vertelt ook dat zij weet dat er rozijnen in het doosje zitten. Omdat de testleider in dezelfde ruimte blijft zitten kijkt kind 1 veel op om naar haar te kijken. Omdat de testleider ook opkijkt van haar werk geeft dit een bevestiging voor kind 1 om naar haar te kijken. Ook geeft kind 1 aan dat zij het makkelijk vindt om het doosje niet aan te raken. Wat wel opvallend is, is dat op dat moment de handen van kind 1 zich in de kleding bevinden. Iets wat de bewegingsvrijheid enigszins vermindert, waardoor het aanraken daadwerkelijk moeilijker gemaakt wordt. Vlak nadat kind 1 zegt dat het niet moeilijk is zit de taak er ook op. Bij kind 1 wordt ook gekeken naar het gedrag als het moet wachten op een cadeautje. Ook bij deze opdracht leest de testleider voornamelijk voor van het papier. Meteen wanneer de test nu wordt uitgelegd doet kind 1 de handen in de kleding. Het lijkt daarom alsof dit een bewuste strategie is. Als de testleider net zit zegt kind 1 ook iets over het cadeautje, echter is dit op de video niet goed verstaanbaar. De rest van de test kijkt kind 1 ook alleen nog maar naar de testleider. Dit lijkt ook een strategie te zijn. Als het cadeau uit zicht is, is het ook minder verleidelijk.

In het tweede filmpje wordt de instructie gegeven zonder op het papier te kijken. De testleider zit nu wel in de buurt, echter in een positie dat er geen oogcontact gemaakt kan worden. De testleider heeft aangegeven dat ze eerst nog iets moet invullen en dat kind 2 daarna het cadeautje krijgt. Kind 2 kijkt regelmatig op naar de testleider. Dit is vermoedelijk om te kijken of ze al klaar is. Ook is er meer beweging te zien in de benen. Vervolgens vraagt kind 2 eerst of het mag spelen. Maar krijgt hier geen reactie op. Vervolgens staat kind 2 op om het nog eens te vragen. Het vragen om te spelen lijkt op een bewuste strategie om zichzelf af te leiden. Op het moment dat je met iets speelt, zal het cadeau waar je niet aan mag zitten minder aanwezig zijn in de gedachte. Hierbij wordt kort gezegd dat kind 2 weer moet gaan zitten. Het kind gaat vervolgens weer zitten, en beweegt in de tussentijd nog wel een beetje met de benen. Het bewegen met de benen, en de handen kan ook gezien worden als strategie. Door met het lichaam te bewegen verleg je de focus van het cadeau namelijk naar het bewegen. Dit kan ook een onbewust proces zijn.

Als de twee filmpjes met elkaar vergeleken worden kan gezegd worden dat er meer coping gedrag werd geobserveerd bij kind 2. Kind 1 leek de situatie beter onder controle te hebben, en minder verleid te worden. Wat wel belangrijk is om mee te nemen is de plaatsing van de camera. Bij kind 1 is alleen het boven lichaam te zien, terwijl bij kind 2 ook de benen zichtbaar zijn. Kind 1 leek wel stil te zitten in de video, echter kan niet worden uitgesloten dat kind 1 niet met de benen bewogen heeft, of andere coping heeft toegepast onder de tafel. Dit is belangrijk om mee te nemen in deze vergelijking.

Conclusie

Uit de geobserveerde filmpjes is te concluderen dat beide kinderen een goed ontwikkelde zelfcontrole hebben. Beide kinderen zijn namelijk niet verleid om de attractor aan te raken. Wel zijn er verschillen te zien tussen de kinderen. Zo zit kind 1 veel rustiger en laat kind 1 relatief weinig verschillende motorische coping strategieën zien ten opzichte van kind 2. Kind 1 lijkt een duidelijke strategie te hebben, namelijk de handen weg stoppen en weg kijken. Kind 2 lijkt deze nog wat meer te zoeken. Dit doordat kind 2 naast weg kijken, ook af en toe met de benen beweegt en zichzelf helemaal probeert af te leiden door te vragen om te mogen spelen. De ontwikkeling van zelfcontrole in kind 2 loopt dus iets achter op die van kind 1. Echter zijn beide wel goed ontwikkeld omdat ze de verleiding konden weerstaan.

Databestand

Zelfcontrole is een cognitief proces van hogere orde, waardoor men in staat is bewust bepaalde impulsen te onderdrukken om een verleiding te weerstaan (Berger, Chin, Basra, & Kim, 2015). Het is van belang om te kijken naar de ontwikkeling van zelfcontrole op jonge leeftijd omdat dit een belangrijke voorspeller is voor de zelfcontrole op latere leeftijd en de mate van criminaliteit. Daarbij gaat een goede zelfcontrole gepaard met betere schoolprestaties (Gianessi, 2012). Om de mate van zelfcontrole te meten wordt gebruik gemaakt van de wachttaak. Dit is een taak waarbij een kind moet wachten in een ruimte met een attractor. Wanneer een kind het volhoudt zonder de attractor aan te raken slaagt hij op de wachttaak. Er is gebruik gemaakt van een wachttijd van 1 minuut. Daarnaast maakt dit onderzoek gebruik van de variabele externaliserend gedrag, gebaseerd op gedragsbeoordelingen door een pedagogisch medewerker (op 3-jarige leeftijd) en een leerkracht (op 5-jarige leeftijd). Omdat dit dus op twee verschillende momenten in de tijd is gemeten wordt er gebruik gemaakt van een herhaalde metingen ANOVA met externaliserend gedrag als afhankelijke variabele. De mate van externaliserend gedrag en het wel of niet halen van de wachttaak zijn twee variabelen die bij elke uitgevoerde test zijn gebruikt. Om verschillen tussen kinderen in de ontwikkeling van externaliserend gedrag te verklaren, is nagegaan wat het effect is van geslacht en het opleidingsniveau van de moeder en van de vader. Geslacht wordt gedefinieerd als jongen of meisje. Voor de opleiding van de ouders wordt gekeken naar de hoogst afgeronde vorm van opleiding. Hierin is eerst gekeken naar de variabelen maximaal vmbo, havo of vwo. Hierom is deze ook omgezet naar een dummy variabele. Waarbij maximaal vmbo gecodeerd werd als 0 en havo, vwo, mbo, hbo en wo als 1. Er is gekeken naar het opleidingsniveau van de ouders omdat dit de beste afzonderlijk indicator is van de sociaaleconomische status van het gezin (Reynders, Nicaise, & Van Damme, 2005). Omdat de SES onder andere samenhangt met criminaliteit is het

interessant om te zien of externaliserend gedrag hier ook mee gepaard gaat (Van Schellen, Nieuwebeerta, & Poortman, 2008). In Tabel 3 zijn de beschrijvende statistieken te zien van de variabelen meegenomen in het onderzoek.

Tabel 5 Beschrijvende statistieken van de variabelen meegenomen in onderzoek.

variabele	Geslacht	Externaliserend gedrag groep 1	Externaliserend gedrag groep 5	Wt_4	Opl_moeder	Opl_vader
Eenheid						
N	717	498	442	723	618	590
missing	6	225	281	0	105	133
Gemiddelde	.55	2.00	2.09	.20	.80	.78
Standaard deviatie	.49975	.68063	.83271	.39649	.40201	.41710
Frequentie	Jongen 55,27% Meisje 44,73%			Gehaald 80.50% Gefaald 19.50%	Max VMBO 20,23% VMBO-WO 79,77%	Max VMBO 22,37% VMBO-WO 77,63%
Skweness	-.098	.473	.560	1.543	-1.329	-2.672
Kurtosis	-1.996	-.035	-0.393	-.381	-.234	6.675

Tabel 6 ANOVA voor herhaalde metingen met externaliserend gedrag op twee leeftijden als afhankelijke variabele en de index van succes op wachttaken en sekse als factoren.

	<i>F</i>	<i>df_{between}</i>	<i>df_{within}</i>	<i>ρ</i>	<i>η²</i>
Tijd	1.283	1	291	.258	.004
Tijd x wachttak	6.006	1	291	.015*	.020
Tijd x sekse	9.227	1	291	.003*	.031
Tijd x wachttak x sekse	.559	1	291	.455	.002

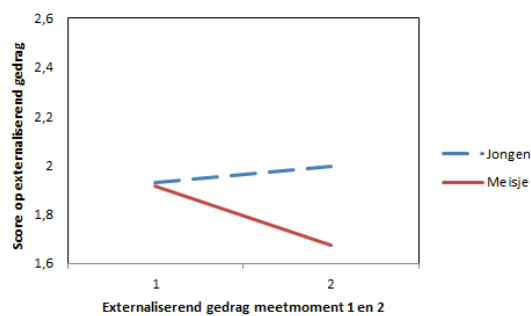
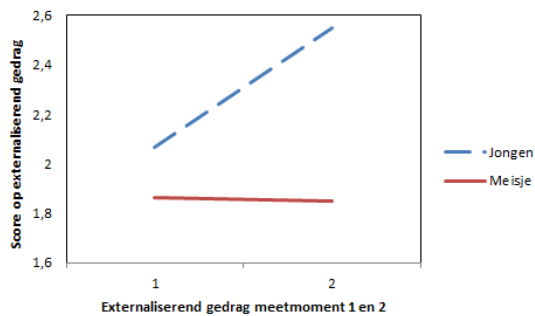
*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

Tabel 7 Hoofdeffecten en interactie effect wachttak en sekse.

	<i>SS</i>	<i>df</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>ρ</i>	<i>η²</i>
Intercept	1412.44	1	1412.44	2219.04	.000*	.884
Wachttak	3.69	1	3.69	5.79	.017*	.020
Sekse	8.68	1	8.68	13.63	.000*	.045
Wachttak x sekse	1.81	1	1.81	2.85	.092	.010
Error	185.22	291	.64			

*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

In Tabel 6 zijn de resultaten weergegeven van de herhaalde metingen ANOVA. En in Tabel 7 staan de hoofd en interactie effecten van de onafhankelijke variabelen. Uit deze tabellen blijkt dat er een significant interactie-effect is op externaliserend gedrag van tijd en de wachttaakscore ($F(1,291)=6.006, p < .05$) en van tijd en sekse ($F(1,291)=9.227, p < .05$). Wachttaak en sekse laten ook beiden een significant hoofdeffect zien ($F(1,291)=5.79, p < .05$; $F(1,291)=13.63, p < .05$). De bijbehorende effectwaardes geven zwak tot medium effect aan. Jongens scoorden hoger op externaliserend gedrag over tijd dan meisjes. Externaliserend gedrag over tijd was ook hoger bij kinderen die faalden op de wachttaak ten opzichte van kinderen die slaagden. De grafieken 1 en 2 illustreren deze effecten.

Grafiek 1 Falen wachttaak, externaliserend gedrag en geslacht.

Grafiek 2 Slagen wachttaak, externaliserend gedrag en geslacht

Tabel 8 ANOVA voor herhaalde metingen met externaliserend gedrag op twee leeftijden (tijd) als afhankelijke variabele en succes op wachttaken, sekse en opleidingsniveau van de moeder als factoren.

	<i>F</i>	<i>df_{between}</i>	<i>df_{within}</i>	<i>p</i>	η^2
Tijd	.923	1	256	.338	.004
Tijd x wachttaak	1.579	1	256	.210	.006
Tijd x sekse	7.772	1	256	.006*	.029
Tijd x wachttaak x sekse	.916	1	256	.339	.004
Tijd x opl_moeder	.375	1	256	.541	.001
Tijd x sekse x opl_moeder	2.056	1	256	.153	.008

*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

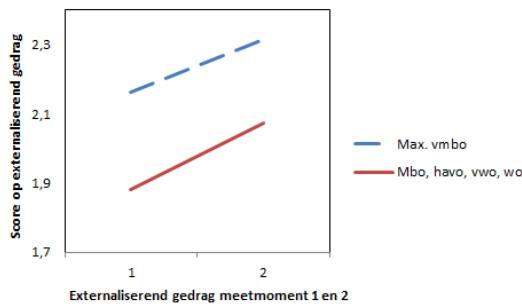
Tabel 9 Hoofdeffecten en interactie effecten van wachttaak, sekse, en opleiding moeder.

	<i>SS</i>	<i>df</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Intercept	827.23	1	827.23	1467.68	.000*	.851
Sekse	11.50	1	11.50	20.39	.000*	.074
Wachttaak	1.99	1	1.99	3.52	.062	.014

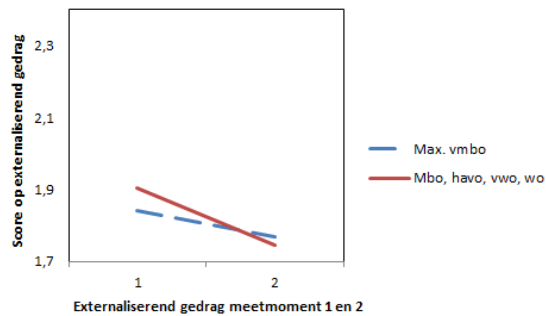
Opleiding moeder	2.68	1	2.68	4.76	.030*	.018
Sekse x wachttaak	0.52	1	0.52	0.93	.336	.004
Sekse x opleiding moeder	3.83	1	3.83	6.79	.010*	.026
Wachttaak x opleiding moeder	0.05	1	0.05	0.09	.762	.000
Sekse x wachttaak x opleiding moeder	0.20	1	0.20	0.36	.547	.001
Error	144.38	256				

*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

In Tabel 8 zijn de resultaten weergegeven van de herhaalde metingen ANOVA. En in Tabel 9 staan de hoofd en interactie effecten van de onafhankelijke variabelen. Hieruit is te zien dat er een significant interactie-effect is van externaliserend gedrag van tijd en sekse ($F(1,256)=7.772$, $p < .05$) en een interactie-effect van sekse en de opleiding van de moeder ($F(1,256)=6.79$, $p < .05$). Er werd ook een interactie-effect gevonden van de opleiding van moeder en het geslacht van het kind gecombineerd met externaliserend gedrag. Jongens met lager opgeleide moeders deden het slechter dan jongens met hoog opgeleide moeders, echter scoren meisjes hierin nog aanzienlijk beter dan jongens. Er zijn hoofdeffecten gevonden voor sekse en de opleiding van de moeder ($F(1,256)=20.39$, $p < .05$; $F(1,256)=4.76$, $p < .05$). De bijbehorende effectwaardes geven een klein effect aan. Grafieken 3 en 4 illustreren deze effecten.

Grafiek 3 Falen wachttaak, externaliserend gedrag en opleiding moeder

Grafiek 4 Slagen wachttaak, externaliserend gedrag en opleiding moeder

Tabel 10 ANOVA voor herhaalde metingen met externaliserend gedrag op twee leeftijden (tijd) als afhankelijke variabele en succes op wachttaaken, sekse en opleidingsniveau van de vader als factoren.

	<i>F</i>	<i>df</i> _{between}	<i>df</i> _{within}	<i>p</i>	η^2
Tijd	1.827	1	246	.178	.007
Tijd x wachttaak	1.568	1	246	.212	.006

MOTORISCHE STRATEGIEËN OUDER EN KIND

Tijd x sekse	6.313	1	246	.013*	.025
Tijd x wachttaak x sekse	.353	1	246	.553	.001
Tijd x opl_vader	.684	1	246	.409	.003
Tijd x sekse x opl_vader	2.018	1	246	.157	.008

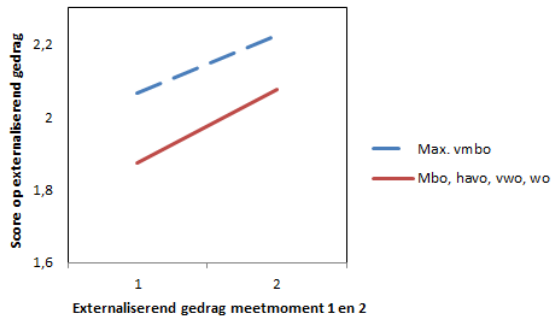
*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

Tabel 11 Hoofdeffecten en interactie effecten van wachttaak, sekse, en opleiding vader.

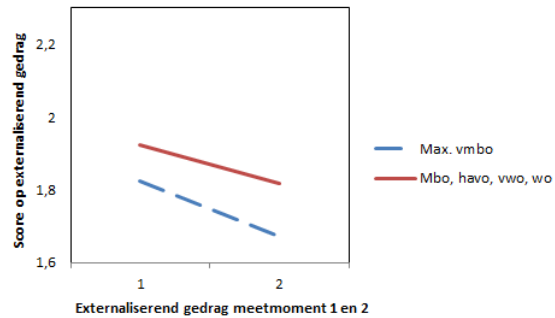
	<i>SS</i>	<i>df</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	ρ	η^2
Intercept	669.67	1	669.67	1176.27	.000*	.827
Sekse	10.34	1	10.34	18.17	.000*	.069
Wachttaak	0.88	1	0.88	1.54	.215	.006
Opleiding vader	2.68	1	2.68	4.72	.031*	.019
Sekse x wachttaak	0.13	1	0.13	0.22	.636	.001
Sekse x opleiding vader	4.17	1	4.17	7.32	.007*	.029
Wachttaak x opleiding vader	0.06	1	0.06	0.10	.748	.000
Sekse x wachttaak x opleiding vader	0.59	1	0.59	1.04	.308	.004
Error	140.05	246				

*p-waarde significant bij een alfa kleiner dan .05

In Tabel 10 zijn de resultaten weergegeven van de herhaalde metingen ANOVA. En in Tabel 11 staan de hoofd en interactie effecten van de onafhankelijke variabelen. Hierin is een interactie-effect te zien van externaliserend gedrag over tijd en sekse ($F(1,246)=6.13$, $\rho < .05$) en een interactie-effect van sekse en de opleiding van de vader ($F(1,246)=7.32$, $\rho < .05$) Er werd ook een interactie-effect gevonden van de opleiding van vader en het geslacht van het kind gecombineerd met externaliserend gedrag. Jongens met lager opgeleide vaders deden het slechter dan jongens met hoog opgeleide vaders, echter scoren meisjes hierin nog aanzienlijk beter dan jongens. . Verder zijn er hoofdeffecten gevonden voor sekse en de opleiding van de vader ($F(1,246)=18.17$, $\rho < .05$; $F(1,246)=4.72$, $\rho < .05$). De bijbehorende effectwaardes geven een klein effect aan. Deze effecten zijn geïllustreerd in grafiek 5 en 6.

Grafiek 5 Falen wachttaak, externaliserend gedrag en opleiding vader

Grafiek 6 Slagen wachttaak, externaliserend gedrag en opleiding vader

Er zijn enkele effecten gevonden in het onderzoek. De effecten die gevonden zijn, zijn echter klein. Er waren geen significante derde-orde interactie-effecten. De groepen die met elkaar vergeleken werden waren niet altijd even groot. Een onderzoek waarbij de hoeveelheid kinderen in beide groepen even groot zijn zou beter moeten uitsluiten of er een verband is of niet.

Discussie

In dit onderzoek is er oorspronkelijk getracht antwoord te vinden op de vraag: Hoe komen de strategieën van kinderen met betrekking op 'delay of gratification' op motorisch gebied overeen met die van de ouders? En welke invloed hebben het type attractor en de aanwezigheid van visuele stimuli in de ruimte hierop. Zelfcontrole wordt gedefinieerd als een cognitief proces van hogere orde, waardoor men in staat is bewust bepaalde impulsen te onderdrukken om een verleiding te weerstaan (Berger, Chin, Basra, & Kim, 2015).

Om te bepalen hoe goed kinderen in staat zijn hun impulsen te onderdrukken wordt er gebruik gemaakt van een wachttaak. Bij een wachttaak wordt een kind met een attractor achtergelaten in een kamer. Als een kind het volhoudt zonder de attractor aan te raken zal het een extra beloning krijgen. Wanneer dit lukt heeft een kind een goed ontwikkelde zelfcontrole (Suzuki, Shoda, Sakata & Inada, 2016). In dit onderzoek is gekozen om de wachttaak 1 minuut te laten duren omdat er gewerkt wordt met jonge kinderen. Daarbij blijkt uit eerder onderzoek dat als kinderen de fout in gaan dit meestal al in de eerste minuut is.

Vanwege de coronacrisis is het onderzoek echter een iets andere richting ingeslagen. Zo heeft naast de wachttaak externaliserend gedrag een grote rol gekregen. Externaliserend gedrag ligt onder andere ten grondslag aan fysiek geweld. Daarnaast is er gebleken, dat een verminderde zelfcontrole op jonge leeftijd leidt tot minder goede sociale contacten, meer kans om het criminele circuit in te gaan en een algemeen minder

goede zelfcontrole op latere leeftijd (Gianessi, 2012). Daarom is ervoor gekozen om te onderzoeken of vroege zelfcontrole, zoals gemeten met een wachttaak, samenhangt met de ontwikkeling externaliserend gedrag op latere leeftijd. Om verschillen in vroege zelfcontrole te verklaren, zijn de opleiding van de vader en moeder, als indicatoren van de sociaaleconomische status van het gezin, meegenomen als variabelen (Reynders, Nicaise, & Van Damme, 2005). Omdat de SES onder andere samenhangt met criminaliteit is het interessant om te zien of externaliserend gedrag op jonge leeftijd hier ook mee gepaard gaat (van Schellen, Nieuwbeerta, & Poortman, 2008).

Mensen hebben verschillende manieren om zichzelf te controleren. Dit worden strategieën genoemd. Het is van belang deze te bestuderen omdat de mate van het gebruik van strategieën een goed beeld geeft van de mate van zelfcontrole, en de manier hoe deze toegepast wordt. De drie type strategieën om zelfcontrole uit te oefenen, visueel, motorisch en verbaal, deze strategieën vormen een blijvend repertoire om met verleidingen om te gaan, ook later in het leven (Mulder, Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek & Leseman, 2019). Het is interessant om te onderzoeken of een bepaalde strategie beter werkt dan een andere, en of dit gebruik constant blijft tijdens het opgroeien. Kinderen leren door hun sociale omgeving (Bandura & Walters, 1977). Als ouders een bepaald gedrag vertonen, zullen kinderen dit overnemen. Daarom is er eerst getracht een onderzoek op te zetten waarbij de strategieën van ouders vergeleken werden met die van hun kinderen om te zien of hierin een verband kon worden gevonden. Hier is iets van afgeweken. Er is naar eerder beeldmateriaal gekeken om de strategieën van kinderen in beeld te brengen, en om te zien wat hier opvallend aan was. Helaas was het niet mogelijk in dit onderzoek om de koppeling naar de ouders te maken.

Kwalitatieve analyse

Er zijn verschillende filmpjes bekeken door tien verschillende testleiders. Doordat elk filmpje door twee testleiders is gecodeerd kon goed gezien worden of er sprake was van voldoende interbeoordelaarsbetrouwbaarheid. Vrijwel alle beoordelingen kwamen overeen. Een aantal keren werd het gedrag van het kind anders geïnterpreteerd. Een voorbeeld hiervan was een kind dat niet rustig bleef zitten, maar met het hoofd boven het cadeautje ging hangen. Hoewel het kind de test gehaald had werd dit door één testleider geïnterpreteerd als een slechtere zelfcontrole, terwijl de ander juist dacht dat het kind zichzelf uitdaagde. Beide verklaringen waren echter niet gegrond, omdat het gedrag op basis van alleen de beelden niet te verklaren was.

Wat opvallend was en in veel van de filmpjes naar voren kwam waren de motorische strategieën. Dit ging in sommige gevallen gepaard met de visuele strategieën, omdat het hoofd wegdraaien er ook voor zorgde dat de attractor niet meer

te zien was, en voor het wegstijgen moest het kind in veel gevallen ook het hoofd draaien. Maar er was ook sprake van kinderen die opstonden, met de benen bewogen en kinderen die de handen wegstopten in de kleding. Het was interessant om te zien dat een van de kinderen dit bewust leek te doen als strategie, want toen zij de taak voor een tweede keer moest uitvoeren deed zij meteen weer de handen in de tuinbroek en zei: 'op deze manier is het makkelijk'. Verbale strategieën werden minder gebruikt. Af en toe was er een kind die nog wat vroeg aan de testleider. Dit leek echter meer om contact te zoeken met de testleider, en op die manier voor afleiding te zorgen, dan dat het praten zelf de strategie was.

Wat van belang is om mee te nemen uit de filmpjes is dat er in het vervolg tijdens het onderzoek beter gekeken moet worden naar de opzet van de test. In de geobserveerde filmpjes werd de test op verschillende manieren geïntroduceerd. Zo was er een testleider die met een blaadje erbij voorlas wat de instructies waren. Hierdoor werd ervoor gezorgd dat de kinderen eenzelfde instructie kregen. Echter, dit was niet een natuurlijke manier van uitleggen. Bij een andere testleider was er geen sprake van een voorgelezen instructie. Deze testleider bracht de instructie op een natuurlijke wijze over, maar het leek alsof het kind de instructie niet goed begrepen had waardoor het snel faalde op de test. De beste manier zou een combinatie zijn. Een vooraf vastgestelde instructie, echter zonder daadwerkelijk instructieformulier bij het uitleggen.

Verder lieten heel veel kinderen zien dat zij keken naar de testleider tijdens de test. Omdat de testleider de ruimte niet verliet bleven de kinderen erg op haar gefocust. Ook stelden kinderen daarom af en toe vragen aan de testleider, waarbij deze soms opkeek of reageerde, waardoor dit gedrag nog meer gestimuleerd werd. Hierdoor werden de observaties van de strategieën beïnvloed omdat er een sociaal aspect bij kwam kijken. Ook kon het kind meer het gevoel hebben dat het gecontroleerd werd, of eventueel betrappt kon worden. De strategieën zouden beter naar voren komen wanneer de testleider de ruimte zou verlaten. Hierdoor is het kind dan alleen met de verleiding, en zal de enige stimulus om het niet aan te raken intrinsiek zijn, en niet afhankelijk zijn van wie zich in de omgeving bevindt.

Daarnaast moet er bij het maken van de beelden gekeken worden naar de plaatsing van de camera. Omdat er ook werd gekeken naar motorisch gedrag was het van belang om zoveel mogelijk van het lichaam in beeld te brengen. Echter, sommige beelden werden vanaf de tafel gemaakt. Hierdoor was alles wat onder de tafel plaatsvond niet te zien. Als de handen zich bijvoorbeeld onder de tafel bevonden was niet te zien of het kind hier eventueel op zat, met kleding kon spelen of met de handen zelf aan het spelen was. Ook waren de benen niet te zien, dus eventuele strategieën die zich hierop

berustten waren ook niet zichtbaar. Dit zijn belangrijke aspecten om mee te nemen met een volgend soortgelijk onderzoek.

Kwantitatieve analyse

Er zijn ook kwantitatieve analyses uitgevoerd op een groot bestand databestand. Met dit bestand was de analyse van veel verschillende variabelen mogelijk. Er is de keuze gemaakt om het verband tussen de variabelen externaliserend gedrag over tijd en het falen of halen van de wachttaak te vergelijken. Dit is gedaan omdat de wachttaak de zelfcontrole laat zien en externaliserend gedrag ook samenhangt met zelfcontrole. Door dit te vergelijken kan er gekeken worden of deze samenhang ook op jonge leeftijd aanwezig is met dezelfde vorm van zelfcontrole. Deze mogelijke samenhang zijn vervolgens ook afgezet tegen geslacht en de opleiding van vader en moeder. Deze variabelen zijn gekozen omdat op latere leeftijd blijkt dat jongens vaker externaliserend gedrag vertonen, waardoor het interessant is om te zien of dit op jonge leeftijd ook al te zien is. En ten slotte is de keuze gemaakt voor de opleiding van de ouders, omdat dit samenhangt met de sociaal economische status (SES). Het interessant om te zien of externaliserend gedrag hier ook mee gepaard gaat, omdat de SES onder andere samenhangt met criminaliteit is (van Schellen, Nieuwbeerta, & Poortman, 2008).

Uit de eerste kwantitatieve analyse bleek er een verband te zijn tussen externaliserend gedrag over tijd en geslacht. Bovendien was er een relatie tussen externaliserend gedrag over tijd en het falen of niet op de wachttaak. Zo scoorden jongens hoger op externaliserend gedrag dan meisjes. Jongens die faalden op de wachttaak vertoonden op jonge leeftijd al meer externaliserend gedrag dan meisjes. Bovendien bleek dat bij jongens hun externaliserende gedrag toenam in de tijd, terwijl de score van de meisjes vrijwel gelijk bleef. Bij de groep die de wachttaak haalden scoorden jongens nog steeds hoger dan meisjes, echter het externaliserende gedrag van de meisjes daalde, terwijl de score van de jongens vrijwel gelijk bleef. Daarnaast bleek ook dat kinderen die faalden op de wachttaak hoger scoorden op externaliserend gedrag dan kinderen die deze test haalden. Deze resultaten zouden erop kunnen wijzen dat jongens ook minder goed zouden presteren op de wachttaak, jongens scoorden hoger op externaliserend gedrag, en externaliserend gedrag hangt samen met de wachttaak. Echter er is geen interactieeffect gevonden tussen deze drie factoren.

Bij de tweede analyse waar opleiding van de moeder als extra variabele was meegenomen naast geslacht en de score op de wachttaak op externaliserend gedrag over tijd bleek het volgende. Er werd een interactie effect gevonden van opleiding van de moeder en externaliserend gedrag over tijd en sekse van de kinderen. Daarnaast werden er hoofdeffecten gevonden op externaliserend gedrag van sekse, de opleiding van de

moeder en een interactie effect van sekse en opleiding van de moeder. Dit was echter zonder de interactie met tijd. Bij een lagere opleiding van de moeder scoorden kinderen hoger op externaliserend gedrag dan kinderen met een moeder die hoger opgeleid was. Echter wanneer de component tijd hierin werd verdisconteerd was dit effect niet meer te zien. Er werd ook een interactie-effect gevonden van de opleiding van moeder en het geslacht van het kind op externaliserend gedrag. Jongens met lager opgeleide moeders deden toonden meer externaliserend gedrag volgens hun leerkracht dan jongens met hoog opgeleide moeders, echter toonden meisjes hierin nog aanzienlijk minder externaliserend gedrag dan jongens. Echter was dit effect weer niet te zien wanneer de factor tijd mee werd gerekend.

Bij de derde analyse werd de opleiding van de vader als extra variabele meegenomen naast geslacht en de score op de wachttaak op externaliserend gedrag over tijd. Bij deze analyse werd een interactie-effect gevonden van externaliserend gedrag over tijd en sekse. Daarnaast werden er hoofdeffecten gevonden voor sekse en de opleiding van de vader. Ook werd er een interactie-effect tussen sekse en opleiding van de vader op externaliserend gedrag gevonden, echter zonder de tijdscomponent. Bij een lagere opleiding van de moeder scoorden kinderen hoger op externaliserend gedrag dan kinderen met een moeder die hoger opgeleid was. Echter wanneer de component tijd hierin werd meegenomen was dit effect niet meer te zien. Dit effect was er ook voor de opleiding van moeder en het geslacht van het kind gecombineerd met externaliserend gedrag. Jongens met lager opgeleide moeders doen het slechter dan jongens met hoog opgeleide moeders, echter scoorden meisjes nog aanzienlijk hoger. Dit effect is niet te zien wanneer de factor tijd mee werd gerekend.

In alle analyses werd een interactie-effect gevonden van externaliserend gedrag over de tijd en geslacht, en een hoofdeffect van geslacht. Echter zorgden wisselende waarden als gevolg van ontbrekende scores op betrokken variabelen voor een discrepantie in de waardes voor deze effecten. Mooi zou het zijn als deze variabelen bij een vervolg onderzoek beter in verhouding zouden zijn, waardoor er misschien meer significante verschillen gevonden kunnen worden.

Tot slot is het voor vervolg onderzoek van belang om alternatieve verklaringen voor het vertoonde gedrag uit te sluiten. Zo kunnen sommige kinderen achterlopen in hun taalontwikkeling. Dit kan ervoor zorgen dat zij een talige uitleg niet goed begrijpen, waardoor zij niet goed weten wat er van ze gevraagd wordt. Dit kan interfereren met de onderzoeksresultaten (Luinge, Post & Goorhuis-Brouwer, 2007; Jeffrey & Cohen, 1965). Daarnaast is de beloning, oftewel de attractor ook van belang. Kinderen kunnen op verschillende manieren reageren wanneer er eten of om een fysiek cadeautje als

attractor gebruikt wordt (Miller & Karinol, 1976; Jeffrey & Cohen, 1965; Mulder, Ravenswaaij, Verhagen, Moerbeek & Leseman, 2019).

Uit het huidige onderzoek valt te concluderen dat er een verband is tussen de zelfcontrole, externaliserend gedrag en de sekse van jonge kinderen. Ook is er een verband met de sociaal economische status. Echter, wat de aard is van deze relatie zou verder uitgezocht moeten worden. Bij dit vervolgonderzoek moet ook rekening gehouden met de uitvoering van de wachttask. Dit betreft de camera setting, uitleg van de testleider en de plek waar de testleider zich bevind tijdens de test. Ook zou bij een vervolg onderzoek een steekproef genomen kunnen worden zodat er gelijke groepen zijn om te vergelijken. Dit zou de vergelijking meer accuraat maken.

Literatuur

- Baeyens, D., & Huizinga, M. (2016). Executieve functies. *Handboek diagnostiek in de leerlingenbegeleiding: kind en context*, 159-173. Nederland: Maklu Uitgever
- Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Englewood Cliffs, USA: General learning press.
- Barkley, R. A. (1999). Response inhibition in attention-deficit hyperactivity disorder. *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 5, 177-184. doi:10.1002/(SICI)1098-2779
- Berger, S. E., Chin, B., Basra, S., & Kim, H. (2014). Step by step: A microgenetic study of the development of strategy choice in infancy. *British Journal of Developmental Psychology*, 33(1), 106-122. <https://doi.org/10.1111/bjdp.12076>
- Braver, T. S. (2012). The variable nature of cognitive control: a dual mechanisms framework. *Trends in cognitive sciences*, 16, 106-113. doi:10.1016/j.tics.2011.12.010
- Casey, B. J., Somerville, L. H., Gotlib, I. H., Ayduk, O., Franklin, N. T., Askren, M. K., ... & Glover, G. (2011). Behavioral and neural correlates of delay of gratification 40 years later. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108, 14998-15003. doi:10.1073/pnas.1108561108
- Gianessi, C. A. (2012). From habits to self-regulation: how do we change?. *The Yale journal of biology and medicine*, 85(2), 293-299.
- Jeffrey, W. E. and Cohen, L. B. 1965. Response tendencies of children in a two choice situation. *Journal of Experimental Child Psychology*, 2: 248-254. Levy, F. (1980). The development of sustained attention (vigilance) and inhibition in children: Some normative data. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 21, 77-84. doi:10.1016/0022-0965(65)90028-7
- Kagan, J., Reznick, J. S., & Snidman, N. (1987). The physiology and psychology of behavioral inhibition in children. *Child development*, 60, 1459-1473. doi:10.2307/1130685
- Kidd, C., Palmeri, H., & Aslin, R. N. (2013). Rational snacking: Young children's decision-making on the marshmallow task is moderated by beliefs about environmental reliability. *Cognition*, 126, 109-114. doi:10.1016/j.cognition.2012.08.004

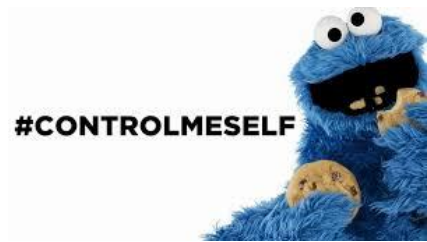
- Luinge, M. R., Post, W. J., & Goorhuis-Brouwer, S. M. (2007). Het identificeren van mijlpalen in de taalontwikkeling van kinderen van 1 tot 6 jaar. *Stem-, Spraak-en Taalpathologie, 15*, 33-52. doi:32.8310/01/1507-33
- Livesey, D. J., & Morgan, G. A. (1991). The development of response inhibition in 4- and 5-year-old children. *Australian Journal of Psychology, 43*, 133-137. doi:10.1080/00049539108260137
- Michaelson, L. E., & Munakata, Y. (2016). Trust matters: Seeing how an adult treats another person influences preschoolers' willingness to delay gratification. *Developmental Science, 19*, 1011-1019. doi:10.1111/desc.12388
- Miller, D. T., & Karniol, R. (1976). Coping strategies and attentional mechanisms in self-imposed and externally imposed delay situations. *Journal of Personality and Social Psychology, 34*, 310. doi:10.1037/0022-3514.34.2.310
- Mischel, W., & Ayduk, O. (2011). Willpower in a cognitive affect processing system: The dynamics of delay of gratification, 83-105. In K. D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*. Guilford Press.
- Mulder, H., van Ravenswaaij, H., Verhagen, J., Moerbeek, M., & Leseman, P. P. (2019). The process of early self-control: An observational study in two- and three-year-olds. *Metacognition and Learning, 14*, 239-264. doi:10.1007/s11409-019-09199-3
- Reynders, T., Nicaise, I., & Van Damme, J. (2005). De constructie van een SES& variabele voor het SiBO&onderzoek. *LOA-rapport n 31*.
- Suzuki, N., Shoda, H., Sakata, M., & Inada, K. (2016). Essential Tips for Successful Collaboration—A Case Study of the “Marshmallow Challenge”. In *International Conference on Human Interface and the Management of Information*, 81-89. Springer, Cham. doi:10.1007/978-3-319-40397-7_9
- van Schellen, M., Nieuwbeerta, P., & Poortman, A. R. (2008). Partners in crime? De criminele carrières van veroordeelden en hun huwelijkspartners. *Tijdschrift voor Veiligheid, 7*(1), 3-21.

Bijlages

Bijlage 1, Standaard mail en informatie folder

Informatie brochure:

Als een kind zich probeert in te houden, beheersen of controleren, in een aantrekkelijke situatie, noemen we dat zelfcontrole. Zelfcontrole is iets wat kinderen al in de vroege levensjaren leren. Daarnaast is zelfcontrole ook een belangrijke voorspeller voor schoolresultaten, sociale contacten en een aantal andere positieve eigenschappen voor later. Om te kijken hoe kinderen zelfcontrole ontwikkelen en uiten in de vroege levensjaren is onderzoek hiernaar belangrijk. Daarom doen wij onderzoek naar hoe zelfcontrole zich ontwikkeld.

Wat houdt het onderzoek in?

Bij dit nieuwe onderzoek over zelfcontrole, onder leiding van Prof. Dr. Paul Leseman, bij 2 tot 3 jarigen zijn wij nog op zoek naar participanten. Wij zoeken kinderen tussen de 24 en 36 maanden, waarbij kind en ouder samen eenmalig naar Utrecht kunnen komen voor een onderzoek van ongeveer 45 min. Jullie worden eerst ontvangen in een ruimte, daarna wordt het kind ongeveer 10 minuten apart genomen voor een uitdagend spelletje, waarbij er ook beeldmateriaal gemaakt zal worden. Tijdens het spel zullen we het kind even apart nemen om te kijken hoe ver hun zelfcontrole al ontwikkeld is. Tijdens het onderzoek bij het kind krijgt u als ouder nog een korte vragenlijst om in te vullen.

Een reisvergoeding word geregeld.

Privacy en vertrouwelijkheid:

Vertrouwelijkheid en anonimiteit in het onderzoek worden gegarandeerd. Dat wil zeggen dat straks in de uitkomsten van het onderzoek niet te zien is welke antwoorden jij gegeven hebt. De gegevens worden alleen voor onderzoeksdoeleinden gebruikt. De video-opnamen worden op speciale beveiligde computer opgeslagen en kunnen alleen door de bevoegde onderzoekers worden bekeken, die daarvoor gemachtigd zijn door de leider van het onderzoek. Deelname aan dit onderzoek is geheel vrijwillig. Als je besluit dat je niet mee wil doen, dan hoef je verder niets te doen. Je kan verder te allen tijde zonder te zeggen waarom, zonder reden stoppen met deelname. Als je besluit om te stoppen dan zullen we je gegevens vernietigen en niet gebruiken in verdere analyses.

Waar en wanneer?

Het onderzoek zal plaatsvinden in het laboratorium van het Langeveld gebouw, op science park Utrecht. <https://langeveldlab.sites.uu.nl/route/>
Het onderzoek zal plaats vinden in de maand April.

Mogelijkheid tot contact:

Mocht u geïnteresseerd zijn kunt u een mail sturen naar l.e.schermer@students.uu.nl. Wij zullen dan nader contact met u opzoeken voor het maken van een afspraak en extra informatie. U kunt ook naar dit mail adres mailen met eventuele andere vragen of onduidelijkheden.

Met vriendelijke groet,

Prof. Dr. Paul Leseman, Lina Schermer (L.E.schermer@students.uu.nl), Lotte Koenderman (a.e.koenderman@students.uu.nl)

Algemene mail:

Beste meneer/mevrouw,

U ontvangt deze mail omdat uw instelling voldoet aan de criteria voor ons onderzoek.

Wij zijn een groep onderzoekers onder leiding van Prof. Dr. Paul Leseman. Wij doen onderzoek naar hoe kinderen zichzelf proberen in te houden, ofwel de mate van zelfcontrole bij jonge kinderen (24 tot 36 maanden). Uit eerder onderzoek is namelijk gebleken dat zelfcontrole een positieve voorspeller is voor verschillende eigenschappen op latere leeftijd. De kinderen zien wij graag met een van de ouders bij ons in het lab voor een uitdagende speltaak. Voor dit onderzoek zijn wij dringend opzoek naar participanten. Alle gegevens worden vertrouwelijk en anoniem verwerkt. Ouders worden ingelicht over de procedures en er wordt een reisvergoeding geregeld.

In de bijlage vind u een flyer met meer informatie. Wij vroegen ons af of u deze wilde verspreiden onder ouders en kinderen? Voor toelichting en meer informatie zou u ons kunnen bereiken middels de volgende contactgegevens:

Telefonisch: +316426428972

Email: l.e.schermer@students.uu.nl of a.e.koenderman@students.uu.nl

Hartelijk bedankt alvast voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Prof. Dr. Paul Leseman, Lina Schermer (L.E.schermer@students.uu.nl), Lotte Koenderman (a.e.koenderman@students.uu.nl)

Bijlage 2, Informed consent**Informed Consent:**

Zelfcontrole bij Jonge Kinderen Universiteit Utrecht

- Ik heb de informatie(brief) gelezen. Ik kon vragen stellen. Mijn vragen zijn voldoende beantwoord. Ik had genoeg tijd om over deelname te beslissen.
- Ik weet dat meedoen vrijwillig is en dat ik mijn toestemming kan intrekken op ieder moment van het onderzoek. Daarvoor hoef ik geen reden te geven.
- Ik weet dat als ik mij terugtrek, mijn gegevens tot dat vernietigd zullen worden.
- Ik geef toestemming voor het verzamelen, bewaren en gebruiken van mijn gegevens voor de beantwoording van de onderzoeksvraag in dit onderzoek.
- Ik weet dat alleen ter controle van de wetenschappelijk integriteit van het onderzoek sommige mensen toegang tot mijn verzamelde gegevens kunnen krijgen.
- Ik geef wel geen toestemming om mij na dit onderzoek opnieuw te benaderen voor vervolgonderzoek aansluitend op deze studie.
- Ik wil meedoen aan dit onderzoek.
- Indien u problemen ervaart gedurende het onderzoek ben ik op de hoogte gesteld van de vertrouwenspersoon die voor mij klaarstaat.

Naam deelnemer:

Datum : __ / __ / __

Handtekening

Ik, de onderzoeker, verklaar dat ik deze deelnemer volledig heb geïnformeerd over het genoemde onderzoek.

Als er tijdens het onderzoek informatie bekend wordt die de toestemming van de deelnemer zou kunnen beïnvloeden, dan breng ik hem/haar daarvan tijdig op de hoogte.

Naam onderzoeker (of diens vertegenwoordiger):

Datum: __ / __ / __

Handtekening:

Ik ga akkoord met deelname aan

Bijlage 3, Draaiboek

DRAAIBOEK THESIS

1. ALGEMEEN

1.1 BENODIGDHEDEN

- Cadeautjes in inpakpapier
- Snoepje (aardbeien)
- Schaal/bordjes
- Plasticfolie
- Een tas voor de cadeautjes
- Tafel
- Stoelen
- Posters
- Reiskostenformulier
- Camera's

1.2 PERSONEN

- Ouder en kind
- Proefleider
Begeleidt ouder en kind gedurende het experiment
- Proef-assistent
*Begeleidt ouder en kind vanaf ingang naar de plaats van het experiment.
Na het experiment doet de assistent ook de debriefing en begeleidt zij
ouder en kind weer naar buiten*
- Observatoren (2)
*Nemen het experiment op. Er zal iemand plaatsnemen achter het scherm
bij de wachtkamer en bij de taak-kamer.*

1.3 WERVING PARTICIPANTEN

Participanten zullen in eerste instantie worden geworven middels het netwerk van de onderzoekers zelf, denk hierbij aan familie, kennissen en mensen uit de buurt met jonge kinderen. Wanneer dit niet voldoende is, zullen er kinderdagverblijven worden benaderd. Hiervoor is een wervingsbrief opgesteld, die doorgestuurd kan worden naar verschillende kinderdagverblijven. Zo hopen wij zoveel mogelijk ouders te kunnen benaderen.

1.4 EXTRA INFO BEMACHTIGEN

Tijdens het afnemen van het onderzoek bij het kind, vragen we de ouder om het formulier met algemene gegevens over het kind in te vullen.

2. RUIMTES

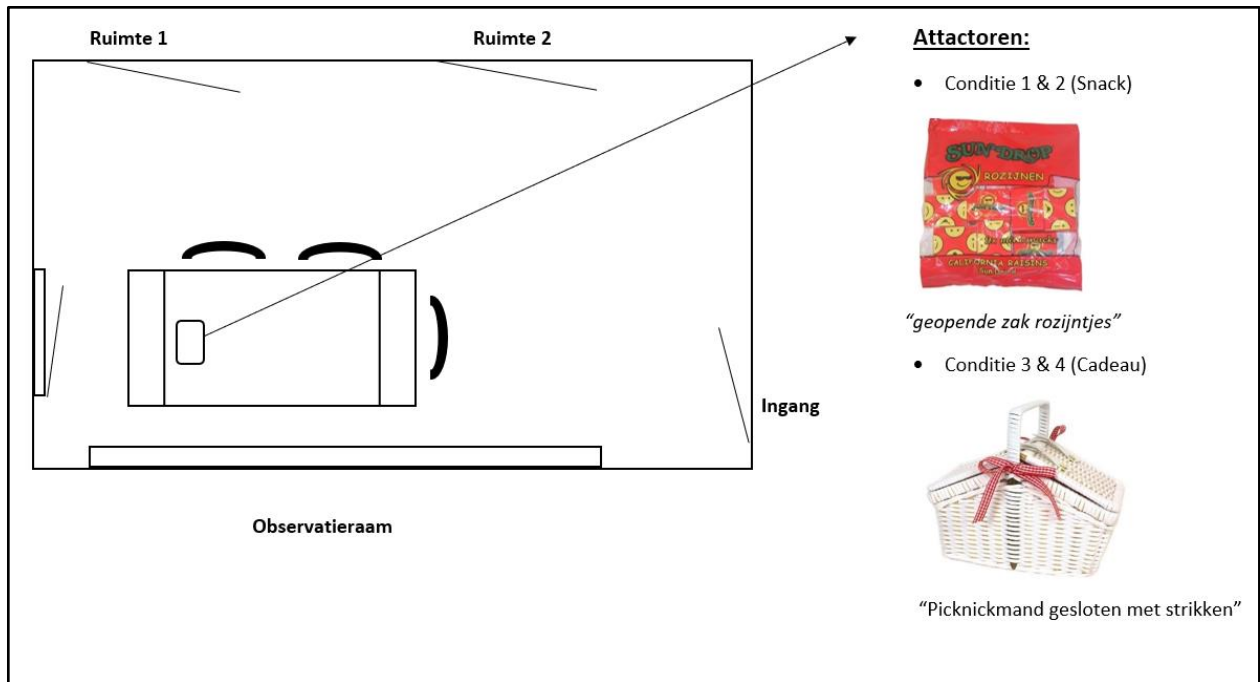
2.1 WACHT SITUATIE

De wachtruimte bestaat uit een kamer waarin ouder en kind moeten wachten. In de ruimte staan 3 stoelen rond een tafel.

Op de tafel ligt een geopende zak met rozijnendoosjes (conditie snoep) of een picknickmand gesloten met strikken (conditie cadeau)

De proefleider legt het experiment aan ouder en kind uit. De instructie voor de proefleider is te vinden in deel 4.1.

Figuur 1. Wachtruimte met attractoren per conditie

2.2 TAAK SITUATIE

Binnen de taaksituatie zijn er 4 verschillende combinaties van condities mogelijk. De instructie tijdens de taaksituatie is bij alle experimenten hetzelfde. Deze instructie is te vinden in deel 4.1.

1. Conditie snoep + Stimulus arme omgeving
2. Conditie snoep + Stimulus rijke omgeving
3. Cadeautje + Stimulus arme omgeving
4. Cadeautje + Stimulus rijke omgeving

Tijdens het experiment zijn er twee taak-ruimtes ter beschikking. Ruimte één zal worden gebruikt als stimulus arme omgeving, ruimte twee als stimulus rijke omgeving.

De conditie snoep of cadeau zal in beide ruimtes worden uitgevoerd afhankelijk van waar ouder en kind zijn ingedeeld. Achter het observatieraam is een ruimte om materialen klaar te leggen. Terwijl de debriefing bezig is zal de observator/proefleider de juiste conditie voorbereiden.

3. CONDITIES

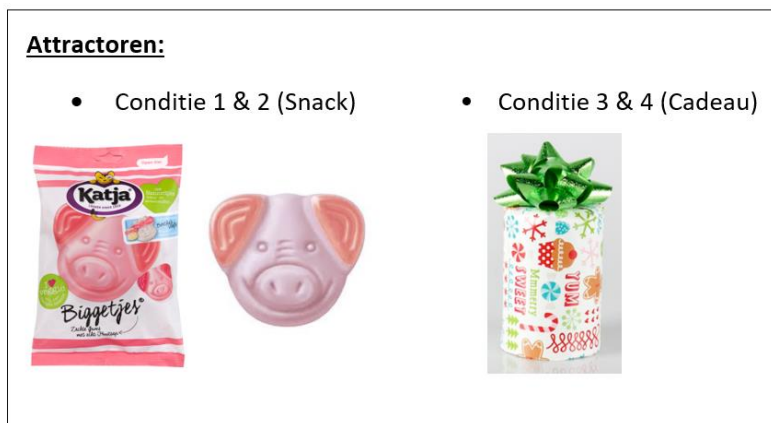
3.1 CONDITIE SNOEP

Een biggetjes snoepje.

3.2 CONDITIE CADEAU

Een aantrekkelijk ingepakt cadeautje.

Figuur 2. Attractoren voor de taakruimte

3.3 STIMULUS ARM

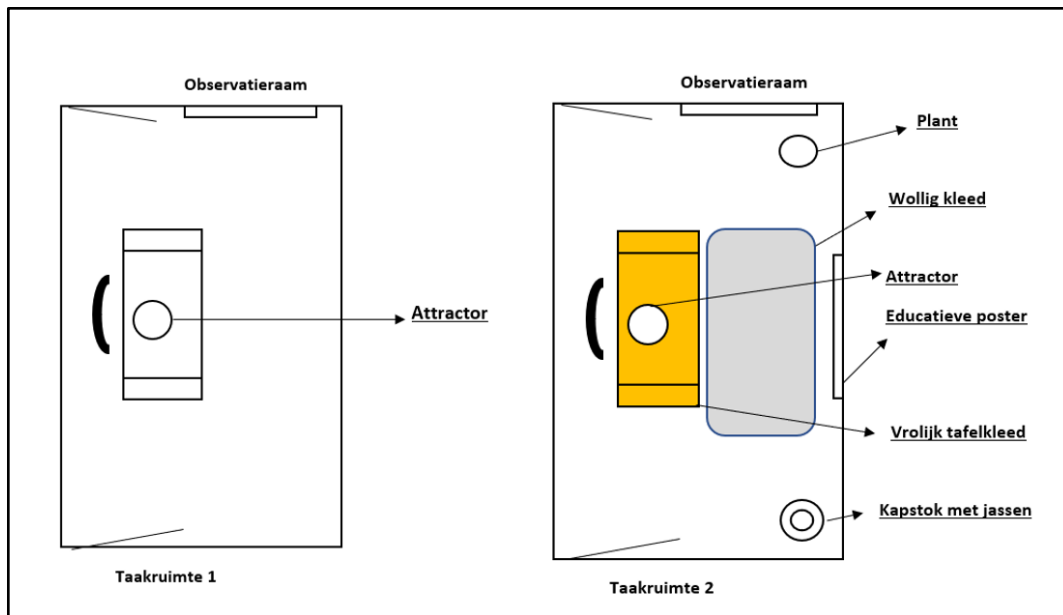
De conditie stimulus arm houdt in dat de ruimte waarin het kind de taak gaat uitvoeren stimulus arm is. In de ruimte staat naast de gekozen attractor (aardbeien of cadeau) alleen een stoel en tafel. De muren zijn kaal

3.4 STIMULUS RIJK

De conditie stimulus rijk wordt vormgegeven door middel van educatieve ABC dieren posters voor peuters. In de ruimte staan een tafel en een stoel. Op het midden van de tafel staat de attractor.

Aan de muur hangen verschillende poster van dieren. Het zijn dezelfde posters als in de wachtruimte. Over de tafel ligt een vrolijk kleed. In de hoek van de kamer staat een grote plant. In een andere hoek staat een kapstok met jassen eraan. Op de grond ligt een wollig kleed (om een huiselijke sfeer te refereren).

Figuur 3. Taakruimte opstelling

4. INSTRUCTIE

4.1 PROEFLEIDER

WACHT SITUATIE

Doe de deur open, heet ouder en kind welkom en stel jezelf voor.

“Welkom, fijn dat jullie er zijn. Ik ben X en ik ga jullie vandaag door het onderzoek begeleiden. Neem lekker plaats”

Neem ook plaats aan tafel en leg het experiment uit.

“Jullie hebben in de informatiefolder als het goed is al gelezen waar wij naar gaan kijken. Ik kan helaas nog niet precies vertellen wat we gaan doen. Ik zal je straks op komen halen (richt je naar het kind) en dan meenemen naar die deur(wijs) daar is een kamertje en heb ik een opdracht voor je. Mama/papa mag hier even blijven wachten. Ik moet nog even wat klaarleggen, dan kom ik zo weer bij jullie.

Hebben jullie nog vragen?”

Zo ja, zie scenario's voor mogelijke vragen en antwoorden

Zo nee ga hieronder verder

“Fijn, blijf lekker zitten en dan ben ik zo terug”

Verlaat de ruimte via de ruimte waar straks de taak zal worden uitgevoerd.

Wacht 5 minuten. Na 5 minuten doe je de deur open en zeg je:

“(Naam kind) je mag mee naar binnen komen”

Begeleid kind naar binnen en laat het plaatsnemen. Draaiboek voor experiment leider gaat verder bij taaksituatie.

Scenario's

- Kind wil niet mee zonder ouder: *Laat kind samen met ouder de ruimte zien en geef aan dat mama/papa in de wachtkamer blijft zitten. Vertel dat er niets kan gebeuren en dat hij/zij altijd mag stoppen als ze dat willen*
- Kind/Ouder vraagt naar aardbei op de tafel in de wacht situatie: *Vertel dat je niet weet waarom ze er liggen, misschien zijn ze van het andere experiment.*

TAAK SITUATIE

Laat kind plaatsnemen, leg instructie uit en start taak

Afhankelijk van de groep waar het kind is ingedeeld ligt er een aardbei op een schaalpje of een ingepakt cadeau op de tafel.

“Voor jou ligt een aardbei/cadeautje. Je kan wachten, dan krijg je er nog een of je kan hem nu opeten. Als ik terugkom en de/het aardbei/cadeautje ligt er nog dan krijg je er nog een en heb je er dus twee. Blijf maar even in de stoel wachten tot ik terugkom”.

Verlaat de ruimte en keer terug na 2 minuten

Neem plaats en kijk of het snoepje/cadeautje er nog ligt

Zo ja zeg:

“Wat goed dat je het snoepje/cadeautje hebt laten liggen en omdat jij dat zo goed hebt gedaan krijg je nog een snoepje/cadeautje”

Zo niet zeg:

“Goed gedaan! Kom we gaan terug naar papa/mama.” **OF**

“Kom we gaan terug naar papa/mama”.

Vervolgens vertel je het kind dat jullie klaar zijn

“We zijn klaar! Je mag de snoepjes/cadeautjes meenemen naar mama/papa” **OF**

“We zijn klaar! We gaan weer naar mama/papa toe”

Je brengt het kind weer naar zijn/haar ouder

4.2 PROEF-ASSISTENT

ONTVANGST

Je haalt de ouders en kinderen op bij de ingang van het Langeveldgebouw. Zij kunnen zich melden bij de portier. De portier heeft jouw nummer. Ook de ouders hebben je nummer zodat je ook door de ouder gebeld kan worden wil er iets

misgaan in het contact met de portier. Nadat je de ouder en kind hebt ontvangen bij de ingang neem je ze mee naar het lab. Hier zullen zij een uitleg van het onderzoek ontvangen.

DEBRIEFING

Ouder en kind zijn klaar met het experiment en de proefleider leidt ze weer naar jou toe.

“Bedankt voor het meedoen aan het onderzoek. We hebben in dit onderzoek de zelfcontrole van uw kind bekeken. Dit hebben we gedaan door een heel aantrekkelijk voorwerp – cadeautje, snoepgoed – voor uw kind neer te zetten en uw kind te vragen even te wachten met het aanraken, uitpakken of openmaken. Uw kind kon heel goed wachten en we hebben heel veel geleerd van de manier waarop uw kind het deed, bijvoorbeeld door weg te kijken of de handen onder de tafel te houden. Terwijl u met uw kind in de wachtkamer zat te wachten, hebben we gekeken naar de manier waarop u uw kind begeleidde bij het wachten. We proberen daarvan te leren hoe ouders hun kinderen zelfcontrole bij brengen. Ook hebben we in de wachtkamer gekeken naar hoe u omgeving met de “verleiding” die aanwezig was voor uw kind en hoe u uw kind hier eventueel van weerhouden heeft om op deze verleiding in te gaan. Heeft u in de wachtkamer bewust en/of actief geprobeerd niet aan het cadeau / de traktatie te zitten?”

Als u nog meer vragen heeft over de inhoud van het onderzoek of wat er met de resultaten gaat gebeuren, dan kunt u die vragen nu stellen.”

Begeleid ouder en kind weer naar de uitgang. Geef het kind een cadeautje als bedankje en geef de ouders het formulier mee voor de reiskostendeclaratie.

Bijlage 4, Codeerschema

Coderingsschema Kind

Gedragsmodaliteit	Gedrag	Code
Visueel	Focus Withhold Afleiden	<p>Kijkt naar attractor Ogen zijn gesloten</p> <p>Kijkt links of rechts van het object Kijkt in de tegengestelde richting van het object</p> <p>Kijkt naar boven</p> <p>Kijkt naar zijn/haar handen</p> <p>kijkt naar zijn/haar benen</p> <p>kijkt naar zijn/haar lichaam</p> <p>Kijkt naar een cue in de omgeving</p> <p>Kijkt naar beneden</p>
Verbaal	Focus Withhold Afleiden Praat niet	<p>Praat over het object tegen zichzelf</p> <p>Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen zichzelf</p> <p>Stelt vragen over het object aan zichzelf</p> <p>Herhaalt de regel tegen zichzelf</p> <p>Zingt of neuriet</p> <p>Maakt geluiden (geen duidelijke taal)</p> <p>Maakt mondbewegingen (zonder geluid)</p> <p>Praat in het algemeen tegen zichzelf</p> <p>Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf</p> <p>Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen</p> <p>Praat over poster (of ander object) aanwezig in de ruimte</p> <p>Schreeuwt</p>
Motorisch: handen	Focus	<p>Raakt het object bijna aan</p> <p>Reikt of wijst naar het object</p> <p>Handen zijn (ontspannen) boven de tafel</p>

	<p>Withhold</p> <p>Distract</p> <p>Falen</p>	<p>Ruikt aan de attractor?</p> <p>Handen zijn op elkaar geplaatst Houdt eigen handen vast Handen zijn onder de tafel</p> <p>Zit op eigen handen</p> <p>Hoofd rust op handen</p> <p>Raakt eigen gezicht of mond aan</p> <p>Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren) Raakt een ander object aan (niet taak-gerelateerd)</p> <p>Zwaait met de handen</p> <p>Laag: het kind raakt het object aan, houdt het vast Medium: het kind pakt het object uit/eet gedeeltelijk</p> <p>Hoog: het kind gebruikt het object/opeten</p>
Motorisch: hoofd	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Gezicht is direct naar object toe gericht</p> <p>Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden</p> <p>Gezicht is links van het object</p> <p>Gezicht is rechts van het object</p> <p>Gezicht is naar boven gericht</p> <p>Gezicht is naar beneden gericht</p> <p>Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht</p> <p>Hoofd rust op de tafel</p> <p>Kind schudt het hoofd</p>
Motor - hele lichaam	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Zit stil aan tafel</p> <p>Lichaam is naar het object toe gericht</p> <p>Lichaam is naar de zijkant gericht</p> <p>Staat naast tafel/stoel</p> <p>Wiegt of danst met het lichaam op de stoel</p> <p>Kind is weg van de tafel</p> <p>Benen zijn opgetrokken</p> <p>Loopt rond in de ruimte</p> <p>Rent rond in de ruimte</p>

Coderingsschema moeder

Gedragsmodaliteit	Gedrag	Code
Visueel	Focus Withhold Afleiden	Kijkt naar object Ogen zijn gesloten Kijkt links of rechts van het object Kijkt in de tegengestelde richting van het object Kijkt naar boven Kijkt naar zijn/haar handen kijkt naar zijn/haar benen kijkt naar zijn/haar lichaam Kijkt naar een cue in de omgeving Kijkt naar een andere persoon Kijkt naar beneden
Verbaal	Focus Withhold Afleiden	Praat over het object tegen het kind Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen het kind Stelt vragen over het object aan het kind Praat over het object tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet aangaand het object tegen zichzelf Stelt vragen over het object aan zichzelf Herhaalt eigen regel tegen het kind Herhaalt eigen regel tegen zichzelf Maakt contact met het kind in het algemeen Praat over niet-object-gerelateerde acties tegen het kind Zingt of neuriet Maakt geluiden (geen duidelijke taal) Maakt mondbewegingen (zonder geluid) Praat in het algemeen tegen zichzelf Praat over wat hij/zij doet in het algemeen tegen zichzelf Gebruikt 'unintelligible' spraak; zoals mompelen Schreeuwt

	Praat niet	Telefoneert
Motorisch: handen	<p>Focus</p> <p>Withold</p> <p>Distract</p> <p>Falen</p>	<p>Raakt het object bijna aan</p> <p>Reikt of wijst naar het object</p> <p>Handen zijn (ontspannen) boven de tafel</p> <p>Handen zijn op elkaar geplaatst</p> <p>Houdt eigen handen vast</p> <p>Handen zijn onder de tafel</p> <p>Zit op eigen handen</p> <p>Hoofd rust op handen</p> <p>Raakt eigen gezicht of mond aan</p> <p>Fijne motorische bewegingen (bijv. zitten aan kleren)</p> <p>Raakt een ander object aan (niet taak-gerelateerd)</p> <p>Zwaait met de handen</p> <p>Zit met handen aan telefoon</p> <p>Laag: ouder raakt het object aan, houdt het vast</p> <p>Spoort kind aan het object te pakken</p> <p>Medium: ouder pakt het object uit</p> <p>Spoort kind aan het object uit te pakken</p> <p>Hoog: ouder gebruikt het object</p> <p>Spoort kind aan het object te gebruiken</p>
Motorisch: hoofd	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Gezicht is direct naar object toe gericht</p> <p>Gezicht is dicht naar het object toe gericht, 45 graden</p> <p>Gezicht is links van het object</p> <p>Gezicht is rechts van het object</p> <p>Gezicht is naar boven gericht</p> <p>Gezicht is naar beneden gericht</p> <p>Gezicht is de tegengestelde richting van het object gericht</p> <p>Hoofd rust op de tafel</p>
Motor - hele lichaam	<p>Focus</p> <p>Distract</p>	<p>Lichaam is naar het object toe gericht</p> <p>Lichaam is naar de zijkant gericht</p> <p>Staat naast tafel/stoel</p> <p>Wiegt of danst met het lichaam</p>

		<p>Loopt weg van de tafel</p> <p>Loopt rond in de ruimte</p> <p>Zit naar achter toe geleund (meer ruimte tussen persoon en object)</p>
--	--	--

Bijlage 5, Vragenlijst

Vragenlijst voor de ouders of verzorgers van [naam kind]

Naam kind:

Geboortedatum:

Jongen of meisje:

1. Is uw kind vóór **37** weken zwangerschap geboren?

- Ja
- nee

→ Zo ja, na hoeveel weken zwangerschap is uw kind geboren?

[vul antwoord in, alleen cijfers]

2. Met hoeveel maanden is uw kind gaan lopen?

[vul antwoord in, alleen cijfers]

Achtergrondgegevens van uw gezin/huishouden

Het gaat om de situatie op dit moment

In de volgende vragen wordt af en toe iets gevraagd over uzelf en uw partner. Met 'uzelf' bedoelen we degene die de vragenlijst invult; met 'uw partner' bedoelen we de man of vrouw met wie u op dit moment getrouwd bent of samenwoont. Als er geen partner is hoeft u die vragen daarover natuurlijk niet in te vullen.

	Moeder	Vader
3. Bent u de vader of moeder?	☐	☐

4. Graag willen we iets meer informatie over uw gezin. Zou u aan willen geven hoeveel jongere en oudere broers en zussen er in uw gezin zijn , en hoeveel volwassenen?

	0	1	2	3	4	5 of meer
Aantal oudere of even oude kinderen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aantal jongere kinderen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Aantal volwassenen		☐	☐	☐	☐	☐

Gebruik van kinderopvang

5. Graag willen we weten hoe uw kind nu wordt opgevangen/verzorgd. Wilt u voor elke mogelijkheid aangeven of uw kind daar wordt opgevangen/verzorgd en voor hoeveel uur per week?

NB: een dagdeel is een ochtend of een middag van ongeveer 2 ½ tot 4 uur.

Mijn kind ...

- gaat naar een kinderdagverblijf voor dagdelen per week.
- gaat naar een peuterspeelzaal voor dagdelen per week.
- gaat naar een voorschool voor dagdelen per week.
- gaat naar een gastgezin voor dagdelen per week.
- wordt opgevangen door een oppas (geen familie of kennis) voor dagdelen per week.
- wordt opgevangen door familie of kennis voor dagdelen per week.
- wordt opgevangen door mij en/of mijn partner, ongeveer voor dagdelen per week.

Motoriek

6. Deze vraag gaat over de activiteiten van jonge kinderen. Uw kind doet sommige dingen misschien al wel, maar andere nog niet. Wilt u telkens één van de volgende antwoorden aankruisen:

- Ja, mijn kind kan dit of doet dit geregeld
- Soms doet mijn kind dit, maar soms ook niet
- Mijn kind kan of doet dit **nog niet**

Als u niet zeker weet of uw kind een activiteit al kan, kunt u deze uitproberen met uw kind voordat u de vraag invult

GROVE MOTORIEK	Ja	Soms	Nog niet
Kan uw kind, vanuit stilstand, met twee voeten tegelijk vooruit springen over een afstand van ongeveer 50 centimeter?	Ja	Soms	Nog niet
Kan uw kind tenminste één keer op en neer springen op óf zijn/haar rechervoet óf zijn/haar linkervoet, zonder zijn/haar evenwicht te verliezen of te vallen?	Ja	Soms	Nog niet
Loopt uw kind de trap op met één voet per trede? (Uw kind mag zich vasthouden aan de muur of de trapleuning.)	Ja	Soms	Nog niet

Kan uw kind tenminste vijf seconden op één been staan, zonder zich ergens aan vast te houden en zonder zijn/haar evenwicht te verliezen of zijn voet neer te zetten? Ja Soms Nog niet

Kan uw kind een grote bal met twee handen vangen? Ja Soms Nog niet

Kan uw kind, terwijl hij/zij staat, een bal *bovenhands* gooien? (De bal laten vallen of de bal onderhands gooien, tellen niet mee.) Ja Soms Nog niet

FIJNE MOTORIEK

Kan uw kind een lijn tekenen van de bovenkant van een vel papier naar de onderkant? Tel als 'ja' Ja Soms Nog niet

Tel als 'nog niet'

Kleurt uw kind meestal binnen de lijnen in een kleurboek (dat wil zeggen, niet meer dan een halve centimeter buiten de lijnen bij het grootste deel van de tekening)? Ja Soms Nog niet

Houdt uw kind tijdens het tekenen een potlood, krijtje of pen vast tussen zijn/haar vingers en duim, zoals een volwassene doet? Ja Soms Nog niet

Kan uw kind een draad of veter door een kraal of het oogje van een schoen rijgen? Ja Soms Nog niet

Kan uw kind één of meerdere knopen losmaken (bijvoorbeeld van eigen kleding of poppenkleren)? Ja Soms Nog niet

Gedrag van uw kind

7. Hoe zou u in het algemeen uw kind omschrijven in vergelijking met andere kinderen van deze leeftijd?

Als...

Ze er mak kelijk	Ta me lijk mak kelijk	Een beet je mak kelijk	Ge mid deld	Een beet je mo eilijk	Ta me lijk mo eilijk	Ze er mo eilijk
---------------------------	-----------------------------------	------------------------------------	-------------------	-----------------------------------	----------------------------------	--------------------------

Wilt u bij onderstaande uitspraken het antwoord kiezen dat het gedrag van uw kind in de afgelopen maanden het beste weergeeft?

1 = nooit

2 = bijna nooit

3 = soms

4 = vaak

5 = altijd

Houdt rekening met gevoelens van anderen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Lijkt teruggetrokken	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Vermijdt lichamelijk contact	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Houdt rekening met gevoelens van anderen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Lijkt geen energie te hebben	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Heeft minder plezier dan andere kinderen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen (ouders, leidster, andere kinderen)	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is erg bang om vies te worden	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Lijkt zenuwachtig, gespannen of angstig	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is aardig tegen jongere kinderen	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is luidruchtig. Schreeuwt of huilt veel	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is onrustig en kan niet stil zitten	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Slaat, bijt of schopt u (of andere ouder)	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Is ongehoorzaam. Weigert bijvoorbeeld te doen wat u vraagt	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Deelt makkelijk met andere kinderen (bijvoorbeeld speelgoed, snoep, potloden, enz.)	1 – 2 – 3 – 4 – 5
Slaat, bijt of schopt andere kinderen (broertjes en zusjes niet meegeteld)	1 – 2 – 3 – 4 – 5

8. We leggen u een aantal uitspraken voor. Zou u aan kunnen geven in hoeverre deze van toepassing zijn op de reacties van uw kind in de afgelopen zes maanden?

Wanneer u een vraag niet kunt beantwoorden, omdat u uw kind nooit in die situatie heeft gezien, geef dan antwoord 'X'.

Mijn kind...

Volgt instructies goed op

1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X

MOTORISCHE STRATEGIEËN OUDER EN KIND

Komt met moeite tot rust na iets spannends	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Is snel afgeleid wanneer hij/zij naar een verhaaltje luistert	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Als hij/zij boos is, duurt dat meestal tien minuten of langer	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan gemakkelijk stoppen met iets wanneer er “nee” wordt gezegd	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Heeft moeite zijn/haar gedachten erbij houden wanneer hij/zij met iets bezig is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Voelt zich binnen enkele minuten beter wanneer hij/zij boos is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan zachter praten wanneer dat gevraagd wordt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Doet het ene taakje na het andere zonder het af te maken	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Benadert plekken waarvoor hij/zij is gewaarschuwd langzaam en voorzichtig	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Wordt snel weer vrolijk wanneer hij/zij aan iets anders denkt als hij/zij van streek is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Is erg geconcentreerd bezig wanneer hij/zij tekent of kleurt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Kan wachten met nieuwe activiteiten als dat gevraagd wordt	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Is erg moeilijk te kalmeren wanneer hij/zij van streek is	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X
Gaat er helemaal in op en werkt lang door wanneer hij/zij iets bouwt of in elkaar zet	1 – 2 – 3 – 4 – 5 – 6 – 7 – X

9. Ouders kunnen allerlei eigenschappen hebben. In hoeverre deze invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen is nog weinig bekend. Om dit na te gaan, stellen we deze laatste vraag over uzelf. Zou u aan willen geven in hoeverre u het met onderstaande uitspraken eens bent?

Neem steeds beide kenmerken in uw antwoord mee, ook al past het ene kenmerk beter bij u dan het andere. Denk s.v.p. niet te lang na bij een vraag, vul in wat u het eerst denkt.

Ik zie mezelf als...	zeer oneens	oneens	beetje oneens	niet eens/ niet oneens	beetje eens	eens	zeer eens
Extravert, enthousiast	1	2	3	4	5	6	7
Kritisch, ruzieachtig	1	2	3	4	5	6	7
Betrouwbaar, gedisciplineerd	1	2	3	4	5	6	7
Bezorgd, gemakkelijk overstuur	1	2	3	4	5	6	7
Terughoudend, stil	1	2	3	4	5	6	7
Sympathiek, warm	1	2	3	4	5	6	7
Ongeorganiseerd, nonchalant	1	2	3	4	5	6	7
Kalm, emotioneel stabiel	1	2	3	4	5	6	7

Dit is het einde van de vragenlijst. Hartelijk dank voor het invullen!